

կարելի կ'ըլլար զանազանել, եթէ զարգանկարը յաջողած ու նոր շինուած ըլլար: Ճարտարապետական բոլոր մասեր միմիայն այս ձեւով յախճապակուած բազմաթիւ մեծ միհրապետներ, միհրապետներ, բազմաթիւներ, մուտքեր, արձանագրութիւններ, խորանի ստորոտներ և կիսաբոլորակ կամ մարներ կառուցուած են, որոնք արուեստի նուրբ գործերու մէջ թանկագին յիշակերտներ կը կազմեն այսօր: Կուտինահայ վարպետները յախճապակեայ խճանկարի կիրարկումը չլքելով հանդերձ՝ այս վերջին ձեւը մեծապէս զարգացուցեր են — վկայ Կուտինայի, Պրուսայի, Պոլսոյ և շրջականերու անհետ բեկորները: Մեղք որ երկար փորձառութեանց և տքնումներու արդիւնք այս գործերուն զաղտնիքը կէս մը կորսուած է այսօր»¹:

Այս կեղծ խճանկարի արուեստը զանազան ձեւերով շատ զարգացաւ և հետզհետէ հասարակ եղաւ Պարսկաստանի մէջ ալ, մանաւանդ Շահ Աբասի օրերէն սկըսեալ, մասնաւորաբար Սպահանի մէջ, թէեւ թաւրիզ կամ թահրան եւ այլուր ալ անոնցմէ շատ կան: 1931ին Ճուլֆա (Պարսկաստան) սահմանագլուխ քաղաքէն

թաւրիզ եկած ատենս բախտն ունեցայ հանդիպելու Շահ Աբասի վերագրուած բարձր եւ յախճապակի խճապատկերով զարդարուած դրան (պատկերը պիտի ներկայացնեմ յաջորդով) և իրեւ յիշատակ վերցնելու թափթփած խճանկարներէն կապոյտի նմոյշ մը:

Բազմաթիւ լուսանկարներ ունիմ որոնք Պարսիկ յախճապակիի նշանաւոր և պատմական յիշատակարաններ կը ներկայացնեն, հոս աւելորդ կը համարիմ անոնցմէ նմոյշներ ներկայացնել, զանոնք ուրիշ աշխատութեան մը վերապահած ըլլալով:

Այսպէս խճանկարի արուեստը շինարարական աշխատութեանց մէջ գործածուած ունի սահմանափակ այլ փառաւոր ու հին անցեալ մը, որ սակայն հետզհետէ ինկաւ, հուսկ մոռցուելու համար Հայոց մօտ:

Այսքանը որպէս ընդհանուր ակնարկ հայ խճանկարներու մասին: Յաջորդովս կ'անցնիմ ուղղակի Երուսաղէմի խճանկարներու նկարագրութեան, ինչպէս խոստացայ:

(Շարունակելի)

Յ. ՔԻՐՈՍԵԱՆ

1. Թէոդիկ, Ամենուն տարեցոյցը, 1923, էջ 217:

ԱՆՑՈՐԴԸ

Հոս, այս ամայի ովկեանի ափին,
Ձեռքըս ծընօտիս՝ կը նստիմ մինակ.
Հեռուն կը սահի նաւ մը մեղմազին,
Իրիկուան մեռնող տրտում լոյսին տակ:

Իրիկուան մեռնող տրտում լոյսին տակ,
Ճերմակ առազաստն այդ մեռնող նաւին,
Մընաս բարովի որպէս թաշկինակ՝
Կը ծըփայ լըռիկ և կարօտագին:

Նիւ Եորք

Կը ծըփայ լըռիկ և աղերսագին
Անդարձ մեկնողի կարօտն այդ թշուառ.
Աչքերս արցունքով յանկարծ կը լեցունին,
Ձեմ գիտեր ինչո՞ւ և որո՞ւ համար:

Ձեմ գիտեր որո՞ւ և ինչո՞ւ համար
Ես անմըխիթար կու լամ զըլլահակ,
Երբ նաւ մը հեռուն կ'երթայ մեղմազին
Իրիկուան մեռնող տրտում լոյսին տակ...

ՎԱՀԻՄԱՍ ՍՕՖԵԱՆ

ՍԱՄՆՈՅ ՍՐԲԱՎԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ Սասունը որ հնուց ի վեր քաջաց երկիր հանչցուած է, ունի բազմաթիւ լեռներ, վանքեր, խաչքարեր ու սրբավայրեր, որոնք իրեւ ուխտատեղիք ամէն դարու և ժամանակի մէջ մեծ ազդեցութիւն ունէին հաւատաւոր Սասունցիի հոգեկան և բարոյական կեանքին վրայ:

Իրեւ Սասնոյ հարազատ զաւակ, նըւիրական պարտականութիւն կը համարիմ ինծի՝ կարգ մը աւանդութիւնները զրի առնել Սասնոյ ապագայ սերունդին պատմելու համար, ըստ որում վերջին ընդհ. պատերազմի միջոցին Սասնոյ բազմաչար հայութիւնն ալ իր կարգին տեղահանուելով եւ ջարդարելով՝ քարուքանդ եղան անոր վանքերն ու պղծուեցան սրբավայրերը:

Սասունցի վերապրող բեկորներն ու խլեակները, ուր որ ալ գտնուին, չեմ կարծեր որ յարգանքով չյիշեն իրենց խորխոր հայրենիքին պաշտելի լեռներն ու սրբավայրերը, որոնք թէեւ անխօս են, բայց բնութեան իրեւ պերճախօս փիլիսոփաներ շատ բաներ սորվեցուցած էին իրենց երկրպագող բարեպաշտ ժողովուրդին:

Ա. — Ս. Մարաթուկի ուխտավայրը. — Մարաթուկը բարձր լեռ մըն է. ամէն Սասունցիի սրտին պաշտելի ու խնկելի: Անոր բարձրագոյն գագաթը երկու մասի կը բաժնուի խորանայարկ, Աջ Մարաթուկ և Չախ Մարաթուկ, զոր տեղացիք կ'անուանեն ջուխտակ գլուխ Մարաթուկ: Մեծ Մարաթուկի գագաթին վրայ շինուած է փոքրիկ մատուռ մը, ուր տարին մէկ անգամ, վարդավառի կիրակին, սուրբ պատարագ ալ կը մատուցուի շրջակայ բարեպաշտ ժողովուրդին կողմանէ, յատկապէս քահանայ տարուելով:

Ս. Մարաթուկի ուխտագնացութիւնը

ՐԱԶՄ. ՓԵՏՐՈՒԱՐ-ՄԱՐՏ 1934

ամէն տարի տեղի կ'ունենար վարդավառի տօնին և կը տեւէր չորս օր: Առաջին օրը կը կատարուէր Մեծ Մարաթուկի ուխտն ու մատաղը, երկրորդ օրը՝ Փոքր Մարաթուկին, իսկ երրորդ ու չորրորդ օրերը յատկացուած էին միշտ խաղի, պարի և նշանառութեան խրախճանքին:

Տարի կ'ըլլար որ ուխտաւորաց թիւը հազարներու կը հասնէր. իւրաքանչիւր ուխտաւոր պարտաւոր էր մատաղցու մը տանիլ. այնպէս որ այդ երկու օրուան մէջ կտրուած մատաղները այնքան շատ էին որքան շատ էր ուխտագնաց ժողովուրդեան զգացած խինդն ու երջանկութիւնը, զոր Սասունցին միշտ կ'ըմբռնէր իր անբիծ հաւատքին ծորակով:

Ս. Մարաթուկի այդ նուիրական բարձունքին վրայ երկինքը ծիծաղ մ'ունի, օղը ծիծաղ մ'ունի, ջուրը ծիծաղ մ'ունի, հոտաւտ ծաղիկներն ու երկինքանդ խոտերը ծիծաղ մ'ունին, որ Սասնոյ հայ անմեղ աղջկան ծիծաղին կը համապատասխանեն: Մեծ Մարաթուկի գագաթին շուրջ մէկուկէս հազարամեղր դէպ ի վարը, լեռկ կողքի մը վրայ սեպացած քարակոյտ մը կայ, զոր տեղացիք կ'անուանեն Շարան քարեր, ասոնք են՝ հովիւ մը և իր ոչխարի հօտը քարացած:

Աւանդութեամբ կը պատմուի թէ, ժամանակին, ամրան տօթագին օր մը, հովիւ մը իր հօտը մինչեւ հոն հանած է արածելու համար, ճաշկիթին իր ծարաւած հօտին խմցնելու ջուր չգտնելով այդ լեռկ կողքին վրայ, շատ կը տիրի և գլխիկոր կը նստի բարձր ժայռի մը վրայ, ուրկէ կը սկսի դիտել իր սիրունիկ ոչխարները, որոնք կարծես ջուր խնդրելու համար դէպ ի հովիւ կու գան: Պարզուկ հովիւը նախ բերանաբաց Գոմարի իր սրինգին անուշ ձայնով պաղատանքին կ'աղօթէ եւ կը

